

erkbode,
WINCKEL te
L. te 's-Hage,
bevelen en is
dien-
bij vooruitbet.
Proefnummers

Voorburg.

R. Amsterdam
schen

STAAT,
EID,

an het ambt
aan de Vrije
en 3den No-

Lohman Az.

S
te Parijs.
er Anna
EN,
ulagus.
dien staan

MSER, te

Synode,
ne
erken,
in 1890.

ORMSER.

n, verscheen

Recht.

htsstudie.

et Rectoraat

99,

US,

tsgeleerdheid.

rdam.

f 4.50.

orlost."

50.

nd.

boom,

n.

in de Tiende

aan der Fran-

ORT'S Gids-

Prijs f 0.90

?

Mr. W. H.

Prijs f 0.90.

sde druk.

De Sian-

3.-; 50 ex.

diversiteit

oor eene

de?"

gehouden ter

gadering der

is op Gere-

antie,

f 0.50.

abbath.

studie,

10.

oan.

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881. (Staatsblad N°. 124).

De blad wordt geregeld des Vrijdags aan de gesubscribeerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 22 Februari 1891. N°. 687.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van de Mis

ZONDAGSAFDEELING XXX.

Ik bid u dan, broeders! door de ontferming Gods dat gij uwe lichamen stelt tot eene levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst.
Rom. 12:1.

IV.

Vragen we nu aan de Roomsche godgeleerden, waarop ze hun belijdenis van de Mis gronden, dan verwijzen ze ons ook ten deze allereerst naar de Heilige Schrift, te beginnen met Gen. 14:18. Daar, zoo zeggen ze, wordt ons medegedeeld, dat Melchizedek, de koning van Salem, „brood en wijn offerde, omdat hij een priester was van den allerhoogsten God." Hieruit moet dan blijken, dat Melchizedeks offerande bestond in een offerande van brood en wijn; en overmits nu in Ps. 110 van den Messias gezegd wordt, dat hij een priester naar de wijze van Melchizedek moet zijn, zoo kan het niet anders, of ook de Christus moet evenals Melchizedek, brood en wijn offeren. En overmits de Christus niet slechts een priester naar Melchizedeks orde is, maar hogepriester van die orde in der eeuwigheid blijft (Hebr. 5:5, 6), zoo kan het niet anders, of Christus moet dit brood en dien wijn gestadiglijk offeren, en juist dit is het wat geschiedt in de Mis.

Jammer maar dat in deze schijnbaar Schriftuurlijke bewijsvoering niet de allereerste kracht schuilt. Immers in Gen. 14:18 wordt niet een woord van een offerande gesproken. Er staat alleen dat Melchizedek, toen Abraham met zijn troepen en met den koning van Sodom de stad Salem naderde, brood en wijn uit liet brengen. Het woord: *Hoortse* betekent op zich zelf niets anders dan: *uitbrengen*; wat in dit verband dan zeggen zal, dat hij uit Salem brood en wijn liet uitdragen, kennelijk met het doel, om het vermoede leger een verfrissing aan te bieden. Zelfs de Roomsche Latijnsche vertaling weet hier nog niets van een offerande, maar schreef: „At vero Melchizedek, rex Salem, profert panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi"; en dit *profert* nu is juist het Latijnsche woord, voor wat wij noemen: voor den dag brengen. Blijkbaar is men op dit denkbeeld van een offerande dan ook eerst gekomen, door de bijvoeging: „want hij was een priester des Allerhoogsten"; en indien dit want er in het Hebreewsch bijstond, zou men metterdaad uit deze zin-sneede mogen afleiden, dat dit uitbrengen van brood en wijn saamhangt met Melchizedeks priesterlijke dienst. Maar ook dit woerdeke *want* staat er in het Hebreewsch volstrekt niet. In het Hebreewsch staat letterlijk niets anders dan dit: „En Melchizedek, koning van Salem, bracht uit brood en wijn; en hij was een priester des allerhoogsten Gods; en hij zegende hem (Abraham) en zeide: „Gezegend enz." En algeeft men nu toe, dat zulk een partikel *en* in het Hebreewsch soms redegevend zijn kan, toch beteekent het dit nooit op zich zelf, maar moet dit redegevend dan bepaalde-lijk uit het verband worden opgemaakt, zoodat nooit of nimmer uit dit woerdeke *en* eenig bewijs kan geput voor de stelling, dat hij brood en wijn uitbracht, omdat hij priester was. Immers het verband wijst er veeleer op, dat hij, omdat hij priester was, Abraham zegende, en omdat hij priester was, van Abraham de tienden ontving.

Heel dit beroep op Gen. 14:18 kan men dus veilig laten voor wat het is. Alleen door twee gedachten in den tekst in te dragen, die er niet in liggen, kan men hier in brood en wijn de bestanddeelen van een offerande zien. De tekst zelf zegt er niets van. Waarbij bovendien zij opgemerkt, dat de heilige apostel Paulus ons in den brief aan de Hebrëen een zeer uitvoerige toelichting geeft van wat tusschen Abraham en Melchizedek voorviel, en toch met geen enkel woord van zulk een offerande melding maakt; iets wat op het standpunt der Roomsche kerk, dat namelijk ook Paulus hierin een aanduiding van de Mis moet gezien hebben, ten eenen male ondenkbaar is. En gesteld ook al, men gaf hier de Roomsche uitlegging toe, dan heeft toch Melchizedek in geen geval iets anders dan gewoon brood en gewonen wijn geofferd, iets wat niet sluit noch past op de Mis, overmits naar de uitspraak der Roomsche kerkleer Christus in de Mis geen brood en wijn offert, maar iets dat brood en wijn geweest is, maar het nu niet meer is, en door de zegenspreuk van den priester overging en werd omgezet in zijn eigen heiligen Persoon.

In de tweede plaats beroept men zich van Roomsche zijde op wat we lezen in Maleachi 1:10, 11: „Ik heb geen lust aan u, zegt de Heere der heirscharen, en het spijsoffer is mij van uwe hand niet aangenaam; maar van den opgang der zonne tot haren ondergang, zal mijn naam groot zijn onder de heidenen, en aan alle plaatsen zal mijn naam reukwerk toegebracht worden en een rein spijsoffer; want mijn naam zal groot zijn onder de heidenen, zegt de Heere der heirscharen." Hieruit nu redeneeren de Roomsche godgeleerden aldus: Het offer, waarvan hier sprake is, kan niet zijn het offer op Golgotha, want dit is slechts op één plaats gebracht, terwijl hier sprake is van een offer, dat gebracht moet worden aan alle plaatsen. Ook kan hier geen sprake zijn van een offer der gebeden en der lofzangen, want bij de Levieten is sprake van een tastbaar offer, en daarvoor in de plaats moet een „rein spijsoffer" komen. Alzoo moeten deze woorden wel op een wezenlijk offerande in eigenlijken zin slaan, en wie zal anders deze „zuivere en reine offerande" zijn dan Christus in het Mis-offer?

Ook dit bewijs mist echter alle kracht en klem. Zeer juist toch onderscheidt ook de heilige apostel Paulus tusschen de offerande van lof en dank, en de offerande in den eigenlijken zin des woords. Maar als hij ons nu zeggen zal, waarin deze eigenlijke wezenlijke offerande bestaat, dan schrijft hij aan de kerk van Rome: „Ik bid u dan, broeders, dat gij uwe lichamen stelt tot een levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst". Juist zooals in Mal. 1:10, is hier sprake van een tegenstelling tusschen zulke offeranden, waaraan de Heere geen lust heeft, en die Hem niet aangenaam zijn, en die andere wezenlijke en heilige offerande, die Gode welbehagelijk is; maar die wezenlijke offerande zoekt Paulus niet in iets dat buiten ons ligt, maar in het Gode toewijden van ons eigen lichaam.

Daargelaten nu nog, dat de uitlegging ons door de heilige apostelen van Israëls eeredienst gegeven, altoos hierop neerkomt, dat Israëls eeredienst een symbolische dienst der schaduwen was, die slechts afbeelde, wat onder het nieuwe verbond een dienst van God in geest en waarheid zou zijn. Kennelijk zegt dus de Heere bij Maleachi

alleen dit; tot dusverre wordt mij in Israël alleen de symbolische dienst der offerande gebracht, maar aan dezen dienst heb Ik geen lust, omdat de Levieten mijnen naam te schande maken; doch weldra komt de tijd dat mijn naam onder alle heidensche volken bekend zal worden, en dan zal men Mij, niet alleen te Jeruzalem, maar aan alle plaatsen der aarde toebrengen, niet het symbolische, maar het wezenlijke, redelijke offer, bestaande in de toewijding van den in Christus geheiligden persoon, of gelijk Paulus het noemt, de levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande van onze lichamen.

In de derde plaats verwijst men ons naar de instelling van het heilig Avondmaal, en beweert alsnu, dat Jezus zeggen: „Dit is mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt", en: „Deze drinkbeker is het nieuwe testament in mijn bloed, dat voor u vergoten wordt", niet slaat op hetgeen te gebeuren stond op Golgotha, maar op hetgeen op dat eigen oogenblik gebeurde met dat brood en dien wijn, en ook daarna met dit brood en dien wijn zou plaats grijpen. Ze verstaan het dan alsof Jezus gezegd had: „Dit brood is mijn lichaam, en dit lichaam, onder de gestalte van dit brood verborgen, wordt nu voor u verbroken. Die wijn is mijn bloed, en dit bloed, onder de gestalte van dien wijn verscholen, wordt nu, op dit oogenblik, voor u vergoten." Opmerkelijk is het hierbij, dat zelfs de Vulgata ook deze uitlegging weersprekt, daar de tekst: *qui pro vobis fundatur*, d. w. z. dat voor u zal vergoten worden; maar ook al laten we dat schieten, toch is ook zonder dit beroep op de Vulgata deze uitlegging van Jezus' woorden bij Lucas volstrekt onhoudbaar. Immers vertaalt men de woorden van Jezus, zooals ze bij Lucas voorkomen, letterlijk, dan staat er: „Het bloed dat voor u vergoten is" en niet: vergoten wordt. Het vergoten is komt dus voor, niet als een daad, die nu zó zó met dit gewijde brood en dezen gewijden wijn staat te gebeuren, maar als een geheel afgelopen en voltooid handeling. Dit nu is de gewone spreekmanier van de profeten, die als ze een toekomstige gebeurtenis als volkomen zeker voorstellen en redeneeren over de gevolgen die er uit voortvloeien, hetgeen nog gebeuren moet, voorstellen als reeds afgelopen, omdat het in hun voorstelling een reeds voldongen zaak is. Alleen als er een tegenwoordige tijd stond, zou de Roomsche kerk hier misschien eenig steunpunt kunnen vinden; nu in geen geval.

En hiernede is hun beroep op de Heilige Schrift eigenlijk reeds ten einde; want wat ze uit 1 Cor. 10:16 pogen af te leiden, zegt metterdaad minder dan niets. Paulus zegt daar: „Hetgeen de heidenen offeren, dat offeren zij den duivelen, en niet Gode, en ik wil niet dat gij met de duivelen gemeenschap hebt; gij kunt niet den drinkbeker des Heeren drinken en den drinkbeker der duivelen; gij kunt niet deelachtig zijn aan de tafel des Heeren, en de tafel der duivelen." Hieruit nu maken ze deze gevolgtrekking: De heidenen offeren in hun tempel op hun altaren aan de afgoden. Dit noemt Paulus: de tafel der duivelen. Daar-tenover plaatst hij: de tafel des Heeren. Dus moet ook deze „tafel des Heeren" het altaar aanduiden, en moet de gemeenschap aan die tafel de gemeenschap aan een offerande zijn. Wat van zulk een averechtsche uitlegging te zeggen? Was er dan in den tempel der afgoden niet tweemaal, én een tafel én een altaar? Een altaar, waarop zij hun offerande slachtten, en een tafel, waaraan ze gingen aansittén, om het vleesch

van hun offerdier te eten? En zoo ook stond er in Israëls tempel niet tweemaal, eenzijds het altaar, waarop de offerande geofferd werd, en anderzijds een tafel, waaraan de Israëliet met de zijnen ging aanzitten, om het offervleesch, met vruchten en koeken als feestmaal te genieten? En waar wijst Paulus nu in 1 Cor. 10 op? Immers op het ergerlijke misbruik, dat Christenen uit de Heidenen den éénen Zondag het Avondmaal met de gemeente vierden, en een anderen feestdag met hun Heidensche familie naar den algodstempel gingen, niet om daar te offeren, maar om met hen aan te zitten aan den vrienden-disch. Dit nu mocht niet, zegt Paulus, om de eenvoudige reden, dat het vleesch op zulk een disch voorgezet, vleesch was afkomstig van een offerdier dat aan de afgoden of duivelen geofferd was; zoodat men door aan zulk een disch aan te zitten, en zijn gemeenschap met deze offerande, en alzo zijn gemeenschap met de duivelen beleed. En dit nu ging niet. Men kon niet den eenen dag gaan aanzitten met de Christenen om zijn gemeenschap met de offerande van Christus te belijden, en den anderen dag weer zijn oude gemeenschap met de afgoden en duivelen aanhouden. Geheel het beroep op deze plaats mist dus elk steunpunt in den tekst, en is niets dan het voortbrengsel van een uitlegging, die geheel buiten den tekst en het verband omgaat.

En toch dit is al. Gen. 14, het beroep op Melchizedek; Maleachi 1, het beroep op „de reine offerande aan alle plaatsen"; Luk. 22, het beroep op het brood dat gebroken is, en niet gebroken zal worden; en 1 Cor. 10, het beroep op de tafel der afgoden; meer heeft de Roomsche godgeleerdheid niet uit de Schrift weten aan te voeren; en, zelve wel gevoelende hoe volkomen ontoereikende dat vier-voudig beroep is, om een zoo geheel wonderde zaak als het Misoffer te rechtvaardigen, gaat ze daarom terstond over tot het beroep op de breedte reeks getuigenissen der vaderen, als om door deze veelheid van getuigen buiten de Schrift, de armoede van haar Schriftbewijs te dekken. Hierbij volgen we haar echter niet; want wel hechten ook wij aan het oud gebruik der kerk en aan de getuigenissen der kerkvadersen, maar hetgeen ons hier in de eerste plaats betreft, is het Misoffer, dat God ze ons in de Schrift geopenbaard heeft, dan zeer zeker, is het van hooge beteekenis na te gaan, hoe deze waarheid, onder de leiding des Heiligen Geestes, in de kerk ontwikkeld en verstaan is. Maar als, gelijk hier, voor de belijdenis van zulk een onderstelde waarheid elk deugdelijk Schriftbewijs ontbreekt, kan nooit der vaderen getuigenis, ook al klonk het eenparig door alle eeuwen, dat gemis van het Schriftuurlijk gezag vergoeden. Veeleer moet hun getuigenis steeds weer aan de Heilige Schrift getoetst, om te ontdekken waar ze van de lijn der waarheid afgingen. En vraagt men hoe het dan te verklaren is, dat toch reeds zoo vroegtijdig allerlei uitdrukkingen, die met den dienst van het Misoffer eenige gemeenschap hebben, bij de oude vaderen voorkwamen, dan ligt het antwoord gereed. De eerste Christenen waren allen zoo van Joodsche als van Heidensche zijde, bij het denkbeeld van allerlei offerande opgegroeid. Zowel de Joden hadden hun uitwendige offerande op Zion, als de Heidenen in

hun onderscheidene tempels. Van zulke offeranden waren ze van der jeugd af getuigen geweest; en waren daaraan gewend; ze waren in hun voorstellingen van kindsbeen ingedragen; en zoo was het natuurlijk, dat ze ook in hun prediking en in hun gespreken, veel meer dan wij, gedurig op die offeranden terugkwamen. En overmits nu voor hen als Christenen alle offerande saamgetrokken was in het eenig offer door Christus aan het kruis volbracht, en het heilig Avondmaal gedurig de heugenis van deze offerande vernieuwde, lag het voor de hand, dat op het Avondmaal allerlei uitdrukkingen van den dienst der offerande werden overgebracht.

Zoo beroept zich de Roomsche kerk b.v. met zekere voorliefde op het getuigenis van Justinus Martyr, die omstreeks 150 na Christus geboorte bloeide, en die in zijn *Samenspraak met Tryphon* de woorden uit Mal. 1:10 aanhaalt en ze toepast op de elementen van brood en wijn in het Avondmaal; maar hoe weinig recht Rome heeft, om hieruit te besluiten, dat Justinus Martyr hiernede de Mis op het oog had, blijkt wel het duidelijkst uit zijn *Apologie* waarin dezelfde Justinus Martyr, om een Christen-vrouw tegen later te verdedigen, een tamelijk breede beschrijving geeft van de wijze, waarop de Christenen in zijn dagen te Rome hun godsdienst oefeningen hielden, en in welke beschrijving wel het Avondmaal ons wordt geteekend; maar waarin geen woord van de Misofferande voorkomt. Dit nu ware volstrekt ondenkbaar geweest, indien Justinus metterdaad in zijn tijd reeds van een eigenlijk Misoffer had af geweten. Dan toch zou reeds in zijn dagen dat Misoffer het hoofbestanddeel van den eeredienst zijn geweest, en zou hij de vermelding van deze hoofdzaak niet hebben kunnen overslaan. Vinden we nu in Justinus twee uitlatingen, de één in zijne *Apologie*, waarin hij ons een schets van den toenmaligen eeredienst geeft, en de andere een losse uitlegging van een Schriftuurplaats, waarin slechts ter loops van brood en wijn wordt gewag gemaakt, dan spreekt het toch vanzelf, dat ik, om te weten of destijds het Misoffer reeds in zwang was, mij niet op de tweede plaats mag beroepen, maar mij houden moet aan de eerste, waarin duidelijk de geheele loop van den eeredienst mij geteekend wordt. En nu vindt men in Justinus mededeeling in zijn *Apologie* (1.66) wel een uitspraak, waaruit blijkt dat de mystieke opvatting van brood en wijn reeds destijds ingang had gevonden, maar van een Misoffer spreekt hij heel geen woord; veeleer sluit de gang van den eeredienst, gelijk hij dien teekent, de mogelijkheid zelfs van een Misoffer uit. De plaats bij Justinus luidt alsou: „Deze spijs wordt bij ons de Eucharistia genoemd, waaraan niemand deel mag nemen, dan die geloofd dat waar is, wat wij leeren, en die afgewassen is in het bad der verzoening en der wedergeboorte, en zó leeft als Christus bevolen heeft. Want we nemen dit brood niet als gewoon brood, noch dien wijn als gewonen drank; maar gelijk Jezus Christus door het Woord van God vleesch geworden is en ons vleesch en ons bloed bezeten heeft, ter wille van ons heil; zoo leeren we ook dat deze spijs, waarover door het gebod van hetzelfde Woord de dankzegging is uitgebreid, het vleesch en het bloed van den vleeschgeworden Jezus zijn, waardoor ons vleesch en bloed, bij manier van mutatie, gevoed wordt."

Kennelijk lag dus hier reeds bij Justinus in de 2e eeuw het spoor der mystieke op-

vertaling van den Vulgaat of Gen. 3:15 had laten varen, maar dat wilde deze niet.
Een ander onderwerp des gespreks was het Avondmaal, waarvan de martelaar zeide „dat wij in het Avondmaal alzo zekerlijk door het geloof Christus ontvangen, als wij brood en wijn met den mond gebruiken. Het brood en de wijn spijst en versterkt onze lichamen, maar Christus, die het levende brood is, spijst en versterkt onze zielen." Deze uitlegging ontlokte den pastoor de ontboezeming: „Dat is van Calvijn," als wilde hij hem opdringen, dat zijne uitlegging eene menscheijke was. Maar de Keijser wees die aantijging af met de opmerking, „dat hij alles wat de leeraren naar waarheid schreeven, als goed erkende, omdat het overeenkomstig was met de waarheid." Daarop beproefde de pastoor de leer der wezensverandering in het Avondmaal te bewijzen uit de woorden der instelling zelf (dat is mijn lichaam enz.) maar de martelaar wees op het woord des Apostels, 1 Cor. 10:16.
Een derde punt in het gesprek werd de vraag des pastoors; of men de kettens niet mocht dooden. De Keijser antwoordde: „dat men niet alle menschen, ofschoon zij tot eenige dwaling zijn vervallen, straffen moest". „Ik beken echter, dat de overheid zulke lieden, die door verleiding en oproer den gemeenen vrede en welvaart verwoesten met het zwaard, dat is met den dood, straffen mag. Want de overheid draagt het zwaard niet te vergeefs en is van God ingesteld, om de goddelooszen te straffen; maar ik keur het geenszins goed, dat de gemeente

van Christus iemand met het zwaard straft; want zij behoort geen ander zwaard te gebruiken dan Gods Woord. Hiernede moet zij de kettens straffen; en indien zij ongehoorzaam blijven, behoort zij hen, die zich onder haar bevinden, uit de gemeente te verwijderen als een verrot lid, opdat het geheele lichaam niet worde bedorven." Of de pastoor met zijn vraag gedooft heeft op den brandstapel, waartoe de Geneefse overheid Servetus veroordeelde, onder goedkeuring van Calvijn, weten wij niet. Zoo ja, dan toonde het antwoord van Jan de Keijser hem, dat hij van Calvijn ook op dit punt niet verschilde.
„De evangelen, om de getuigenis des Evangelies", kreeg in zijnen kerker bezoek van den markgraaf van Antwerpen en den kardinaal Granvelle en bij die gelegenheid beleed hij de waarheid zoo vrijmoedig, dat Granvelle den markgraaf beval: „Doe weg den ketter en maak dat gij hem kwijt raakt." Daarmede verliet hij de gevangenis. Woensdags na bovengenoemd bezoek, den 19en Maart, werd de martelaar door zijne rechters ter dood veroordeeld om de getuigenis van het heilige Evangelie en op dienselfden dag heimelijk in de gevangenis zelve verdrinken.

Het lijk werd den volgende dag op het galgenveld tentoongesteld, doch door de broeders weggenomen en begraven.

DE GAAY FORTMAN.

De martelaren.

XXXIX.

JAN DE KEIJSER.

Aan den avond van den 28sten Februari 1561 stond eene groote schare nieuwsgierigen en belangstellenden voor de poort der gevangenis te Antwerpen, waarin daareven Jan de Bosschere gebracht was. Onder hen bevonden zich eenige broeders. Daar werd op eens de poort geopend, gerechtsdienaren traden naar buiten, vielen op de menigte in en grepen een enkele. Deze man was Jan de Keijser, onderling van de Hoogduitse gemeente te Antwerpen. Hij was nog in de eerste kracht des levens, 34 jaren oud, zachtmoedig en bekwaam om onwetenden te onderwijzen. Onder den uitroep: „Gij behoort ook tot dit volk", brachten hem de gerechtsdienaren naar binnen. Van de ondervragingen, die hij ondergaan moest, was de voornaamste, die van den pastoor van Marienkerke. Niet dat hij toen zooveel uitrichtte, integendeel, hij vorderde weinig. Toch won hij iets. 't Gesprek liep over Gen. 3:15. Volgens de Vulgaat moeten wij dien tekst op deze wijze